

В.В. Сліпенюк

*аспірант кафедри конституційного права та правосуддя
науковий керівник: к.ю.н., доц., К. Ю. Кармазіна*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ВИКОРИСТАННЯ РІДНОЇ МОВИ ГРОМАДЯНИНУ УКРАЇНИ, ЯКИЙ НЕ РОЗУМІЄ МОВИ СУДОЧИНСТВА

Однією із характерних особливостей України є її багатоетнічний склад населення, який на всіх етапах історичного розвитку вбирав в себе різні етнічні групи та створював умови для їхнього взаємного проживання. Внаслідок історичних процесів на території нашої держави поряд з українцями проживають та є громадянами України представники ще п'ятдесяти однієї національності. Однак враховуючи особливості певних етнічних груп та недосконалу державну політику України стосовно забезпечення можливості вивчення української мови серед національних меншин виникає проблема недостатнього рівня знання української мови серед деяких громадян України.

З огляду на вищезазначене, постає питання щодо необхідності забезпечення права на використання рідної мови громадянину України, який не розуміє мови судочинства.

Як вбачається з аналізу ст. 10 та п. 1 ч. 1 ст. 129 Конституції України, під час судового процесу встановлена рівність усіх його учасників перед законом та забезпечується особам, в тому числі й громадянам України, які не розуміють мову судочинства, право на використання в ньому рідної мови або мови, яку вони розуміють [2]. Крім того, дане право більш детально конкретизовано в положеннях процесуального законодавства в залежності від виду судочинства.

Аналізуючи сучасну судову практику стосовно забезпечення громадянину України права на використання в судовому процесі мови, яку він розуміє, та яка не є мовою судочинства, варто відзначити дотримання даного права, однак з врахуванням певних особливостей.

Так, Верховний Суд в постанові від 03.07.2018 р. по справі №176/407/17 в рамках розгляду кримінального провадження прийшов до висновку, що особа може користуватися послугами перекладача у разі необхідності в залежності від розуміння обставин, встановлюваних в конкретному судовому засіданні.

У вищезазначеному судовому рішенні враховувались ті обставини, що особа є громадянином України, народилась і увесь час проживала в Україні, має загальну середню освіту, яку здобула в українській загальноосвітній школі, була раніше судимою та клопотання про заміну невідбутої частини покарання більш м'яким розглядалося без перекладача. Крім того в рамках даного кримінального провадження в деяких судових засіданнях переклад не відбувався, та згідно звукозапису особа повністю розуміла суть поставлених судом запитань [3].

Тобто, з аналізу даного рішення вбачається, що необхідність в забезпеченні перекладача громадянину України, який недосконало володіє мовою судочинства, не є безумовною та залежить від рівня розуміння останнім встановлюваних в судовому засіданні обставин.

Верховний суд вказує, що «розуміння вищезазначених обставин охоплює виключно їх мовно-комунікативний аспект, але не стосується правового механізму здійснення захисту, оскільки перекладач надає виключно комунікативну допомогу» [3].

Відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1, ст. 6] та практики Європейського Суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) перекладач необхідний у судовому процесі, якщо особа не розуміє або не розмовляє мовою судочинства в обсязі, достатньому для розуміння перебігу судового процесу та участі в розв'язанні питання, яке для неї мало вирішальне значення, або особа за рівнем володіння мовою не здатна на ведення свого захисту та висувати на розгляд суду свою версію без допомоги перекладача.

Разом з тим варто відмітити, що для забезпечення права на використання громадянина України рідної мови або мови, якою він володіє, суд має впевнитись, що необхідність користування послугами перекладача для встановлення істини у справі є «поза розумним сумнівом», а не способом зловживання процесуальними правами.

При цьому, як підкреслюється в Постанові Верховного Суду від 03 липня 2018 р. у справі № 176/407/17, чинниками для з'ясування особою зазначених обставин Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та практика ЄСПЛ визначають:

- 1) тривалість проживання у державі ведення судочинства;
- 2) рівень освіти, час та місце її здобуття, мова навчання;
- 3) рід занять, спосіб життя та обсяг комунікації [3].

Таким чином, лише з аналізу вказаних чинників можна встановити безперечно необхідність в забезпеченні для громадянина України, який не розуміє мови судочинства, права використовувати рідну мову або мову, яку він розуміє.

Згідно рішення ЄСПЛ від 7 грудня 1983 р. 10210/82 «К. проти Франції» у відповідь на доводи заявника, що трибунал не дав дозволу на користування послугами перекладача, щоб він міг вести свій захист бретонською мовою, зазначено: «Як видно з рішення трибуналу, заявник народився і здобув освіту у Франції і йому не було важко розуміти й спілкуватися французькою мовою, якою вели провадження в суді [4, с. 332]. Конвенційне право на допомогу перекладача, що міститься в підпункті «е» пункту 3 статті: «очевидно, застосоване тільки в тому випадку, коли обвинувачений не розуміє мови, використовуваної в суді, чи не розмовляє нею» [3].

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що право на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку особа розуміє, поширюється не лише на осіб, що належать до національних меншин, іноземців, осіб без громадянства чи підданства, а й на громадян України, які з тих чи інших причин не розуміють мову судочинства. Разом з тим, при забезпеченні вказаного права суд має за допомогою визначених критеріїв впевнитись, що реалізація цього права є справді беззаперечною необхідністю. Однак у разі встановлення, що рівень розуміння особою державної мови достатній для вирішення того чи іншого питання, суд, за умови відсутності звернення сторони про необхідність здійсненні перекладу, вправі проводити судовий розгляд без залучення перекладача.

Література:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004. – Назва з екрана.

2. Конституція України: Основний Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Постанова Верховного Суду від 03 липня 2018 р. у справі № 176/407/17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75186523>. – Назва з екрана.
4. Макбрайд Д. Європейська конвенція з прав людини та кримінальний процес / Д. Макбрайд. – К.: «К.І.С.», 2010. – 576 с.